

Promjene u strukturi zaposlenih u zdravstvu Osječko-baranjske županije od 1994. – 2006. godine

(1994 – 2006 changes of the structure of health workers in the county of Osijek-baranya)

Milas J (1), Milas V (2), Volner Z (3)

1 Zavod za javno zdravstvo Osječko-baranjske županije

2 Klinička bolnica Osijek

3 Zdravstveno veleučilište Zagreb

Sažetak

Struktura i broj zaposlenih u zdravstvu jedan su od pokazatelja koji mogu pomoći u ocjeni stanja u zdravstvu na području Osječko-baranjske županije (Županija). Jasno je da bez dobre sadašnje i buduće zdravstvene kadrovske politike nije moguće rješavati zdravstvene zahtjeve koji su sada ili će se javiti u bliskoj budućnosti. U Zavodu za javno zdravstvo Osječko-baranjske županije (ZZJZ Osijek) su prikupljeni i obrađeni podaci o strukturi i broju zaposlenih u Županiji od 1994. do 2006. godine. Godine 1994. stopa zaposlenih u zdravstvu Županije je bila 1095/100.000 stanovnika, a stopa liječnika kao nositelja svih aktivnosti u zdravstvu bijaše 158. U Hrvatskoj je te godine stopa zaposlenika u zdravstvu bila 1290/100.000 stanovnika, a stopa liječnika bijaše 191. Godine 2006. stopa je u Županiji bila 1496/100.000, a stopa liječnika 228. U Hrvatskoj je iste godine stopa zaposlenih u zdravstvu bila 1705, a stopa liječnika 271/100.000 stanovnika Hrvatske. Školovanjem kadrova medicinska škola i medicinski fakultet i ostale zdravstvene ustanove u vremenu od 12 godina nisu uspjeli smanjiti negativnu razliku u stopi zdravstvenih djelatnika između Županije i Hrvatske. Jedino što je u zdravstvu Županije bolje u odnosu na prosjek Hrvatske su administrativno i tehničko osoblje. Trebala bi se što prije napraviti Županijska strategija zapošljavanja u zdravstvu koja treba dati odgovor zašto je stanje ovako i kako u kratkom vremenu nadomjestiti manjak zaposlenika u zdravstvu kako se ne bi loša struktura zdravstvenih djelatnika u zdravstvu dodatno urušila odljevom kadrova u Europu kada Hrvatska postane punopravna članica.

Ključne riječi: Zaposlenici u zdravstvu, struktura zaposlenika u zdravstvu, stopa, liječnici, zdravstveni djelatnici, Osječko-baranjska županija, Hrvatska

Abstract

The structure and number of health workers are one of the indicators that can help in the assessment of the state of the public health service in the territory of the County of Osijek and Baranya (hereinafter referred to as: County). It is clear that without an effective current and future public health personnel policy it is impossible to meet the current or future public health requirements. The Public Health Service Institute of the County of Osijek and Baranya has collected and processed data on the structure and number of employees in the County from 1994 to 2006. In 1994 the rate of health workers in the County was 1095 per 100.000 capita and the rate of physicians, as agents of all activities in the field of the public health service, was 158. In the same year the rate of health workers in Croatia was 1290 per 100.000 capita and the rate of physicians was 191. In 2006 the rate of health workers in the County was 1496 per 100.000 capita and the rate of physicians was 228. In the same year the rate of health workers in Croatia was 1705 and the rate of physicians was 271 per 100.000 capita. The education of staff at schools of nursing, medical schools and other public health facilities could not reduce, in a period of twelve years, the negative difference in the rate of health workers between the County and Croatia. The only thing that was better in the County's public health service when compared with the Croatian average is the office and technical personnel. It is necessary to prepare, as soon as possible, a County strategy for employment in the public health service, that should answer the question what gave rise to such a state and how to make good the shortage of health workers, in order to prevent this bad structure of health workers to cave in additionally by the drain brain to Europe once Croatia becomes a full member.

Key words: Health workers, structure of health workers, rate, physicians, health workers, County of Osijek-Baranya, Croatia

Uvod

Stanovništva je 2006. godine u Hrvatskoj bilo nešto manje od 4,5 milijuna. Oko 16% pučanstva je mlađe od 15 godina, a oko 17% ih je starijih od 64 godine života. Živorodenih je 9,3, a umrlih 11,3 na 1000 stanovnika. Na 1000 živorodenih umre 5,2 djeteta. Prosječni životni vijek je za muškarce 72 godine, a za žene 79 godina.¹ U Osječko-baranjskoj županiji živi oko 330 tisuća stanovnika. 16,4% pučanstva županije je mlađe od 15 godina, a 14,7% ih je starije od 64 godine. Živorodenih je 8,9, a umrlih 8,9 na 1000 stanovnika.^{2,3} Ovo su samo neki od vitalno-statističkih podataka na koje bitnoga utjecaja ima i kvaliteta organiziranoga zdravstva u Hrvatskoj, odnosno Županiji kao i kvaliteta provođenja mjera zdravstvene zaštite. Na internetskim stranicama «Health for all» navedeni su slijedeći najvažniji pokazatelji kvalitete zdravstva koji tek međusobno povezani i zajedno tumačeni daju stvarnu sliku zdravstva i zdravlja: demografski i socio-ekonomski pokazatelji, smrtnost, pobol ukupni i bolnički, stil života, okoliš, zdravstvo, korištenje zdravstva i zaštita žena i djece.⁴

Česte su u javnosti rasprave da naše zdravstvene prilike i zdravstveni standard ovise dakako o novcu, ali puno više o umijeću i entuzijazmu zdravstvenih profesionalaca. Pored toga, oni ne samo da su slabo plaćeni u odnosu na druge profesije u Hrvatskoj ili Europi nego ih je i malo te se očekuje da će ih se uskoro trebati i uvoziti iz susjednih zemalja. Aktualni broj Liječničkih novina iznosi mišljenje da se zakasnilo s poduzimanjem svih potrebitih mjera da se osigura dovoljan broj liječnika za skorbu budućnost kroz sustav školovanja u Hrvatskoj.⁵ Da li je tome doista tako, odnosno ovisi li bitno zdravstveni sustav o broju liječnika ili o zdravstvenim djelatnicima uopće?

Rezultati

Ako se 1994. godina uzme kao temeljna godina za praćenje promjena strukture zaposlenih u zdravstvu i usporedi s 2006. godinom prosječni je indeks za Županiju 36%, a za Hrvatsku 37% (tablica 1). I u Županiji i u Hrvatskoj je potpuno ista i godinama nepromijenjena struktura zaposlenika. Najveći porast broja zaposlenih je među farmaceutima za 93%, zatim u nižoj stručnoj spremi zdravstvenih djelatnika od 85% za Županiju, odnosno 86% za Hrvatsku. Zatim slijede liječnici stomatolozi s 54% rastom broja zaposlenih i liječnici s 44% povećanjem zaposlenih u Županiji, odnosno 45% povećanjem u Hrvatskoj.

Tablica 1. Indeks povećanja zaposlenih u zdravstvu Županije i Hrvatske.

Djelatnici u zdravstvu	Indeks 2006/1994	
	O-B županija	Hrvatska
Liječnici	144	145
Liječnici stomatolozi	154	154
Farmaceuti	193	193
Ostali djelatnici s visokom stručnom spremom	128	128
Viša stručna sprema	129	129
Srednja stručna sprema	142	142
Niža stručna sprema	185	186
UKUPNO ZDRAVSTVENI DJELATNICI:	143	143
Administrativno osoblje	119	119
Tehničko osoblje	125	126
UKUPNO NEZDRAVSTVENI DJELATNICI:	123	123

* podaci ZZJZ Osijek

Nositelji zdravstva u svakoj državi, regiji ili mjestu su liječnici, farmaceuti, stomatolozi i biokemičari. Njihovo je školovanje dugotrajno i skupo. Liječnici kao najbrojniji među visokoobrazovanim zdravstvenim djelatnicima bitno utječu na sadašnje stanje i budućnost zdravstva. Većina zemalja Europske unije (EU) prije 2003. godine dosegla je relativno zadovoljavajući broj liječnika tako da je daljnje povećanje broja novozaposlenih u posljednjih 15-tak godina usporeno u odnosu na nove članice EU (tablica 2). Hrvatska od 1994. godine pa do 2005. godine nije bitno smanjila negativnu razliku u stopi liječnika na 100 tisuća stanovniku u odnosu na Europu prije proširenja. Najviši je indeks u Austriji (39%) i Švicarskoj (25%). Hrvatska po dinamici rasta broja liječnika ne zaostaje puna za ovim zemljama, ali će proći još koje desetljeće dok bude uhvatila priključak sa sada razvijenim zemljama EU obzirom na puno manji broj zaposlenih liječnika po glavi stanovnika (24%). Jedino Mađarska i Poljska imaju pad indeksa zaposlenih liječnika što je moguće posljedica ulaska u EU što možda može i nas očekivati. Budući da su financijski izvori za zdravstvo ograničeni, a medicinska se znanost i tehnologija u medicini snažno razvijaju, postavlja se pitanje koja će to stopa liječnika po glavi stanovnika biti zadovoljavajuća, odnosno koji je godišnji indeks povećanja prihvatljiv.

Tablica 2. Indeks povećanja liječnika u zdravstvu u izabranim zemljama EU i Hrvatske.

Godine	Stopa liječnika na 100.000 stanovnika				Indeks 2005/1994
	1994.	1998.	2003.	2005.	
Austrija	256	302	338	354	139
Hrvatska	201	229	244	250	124
Češka	293	303	352	355	121
Njemačka	300	318	337	340	113
Mađarska	294	308	325	278	95
Italija	371	411	411	379	102
Poljska	228	233	229	199	88
Slovenija	219	217	226	236	108
Švicarska	312	333	372	390	125
EU	281	299	318	315	112
EU prije 2003.	290	311	332	332	114
EU poslije 2003.	250	258	267	253	101

* izvor podataka: <http://data.euro.who.int/hfadb/>

U EU prije proširenja broj liječnika koji rade u primarnoj zdravstvenoj zaštiti (PZZ) ostao je isti (tablica 3). Proširenjem EU poslije 2003. godine podiže se stopa liječnika u PZZ kao posljedica većeg broja zaposlenih u PZZ u novim zemljama EU. U zemljama EU vlada različita politika razvoja zdravstva koja je u jednim utemeljena na snažnom razvoju bolnica i povećanju udjela bolničkih liječnika, a u drugima na podizanju udjela liječnika u PZZ. Švicarska, Hrvatska i Njemačka su primjeri bolničkog usmjerenja razvoja zdravstva te bi sigurno bilo od interesa da se ovakvo kretanje ili trend u zdravstvu poveže s financijskim poteškoćama u tim državama (ukoliko ih ima). Austrija je zemlja u kojoj se podjednako razvija i bolnička i PZZ. U Sloveniji se posebna pozornost daje razvoju PZZ.

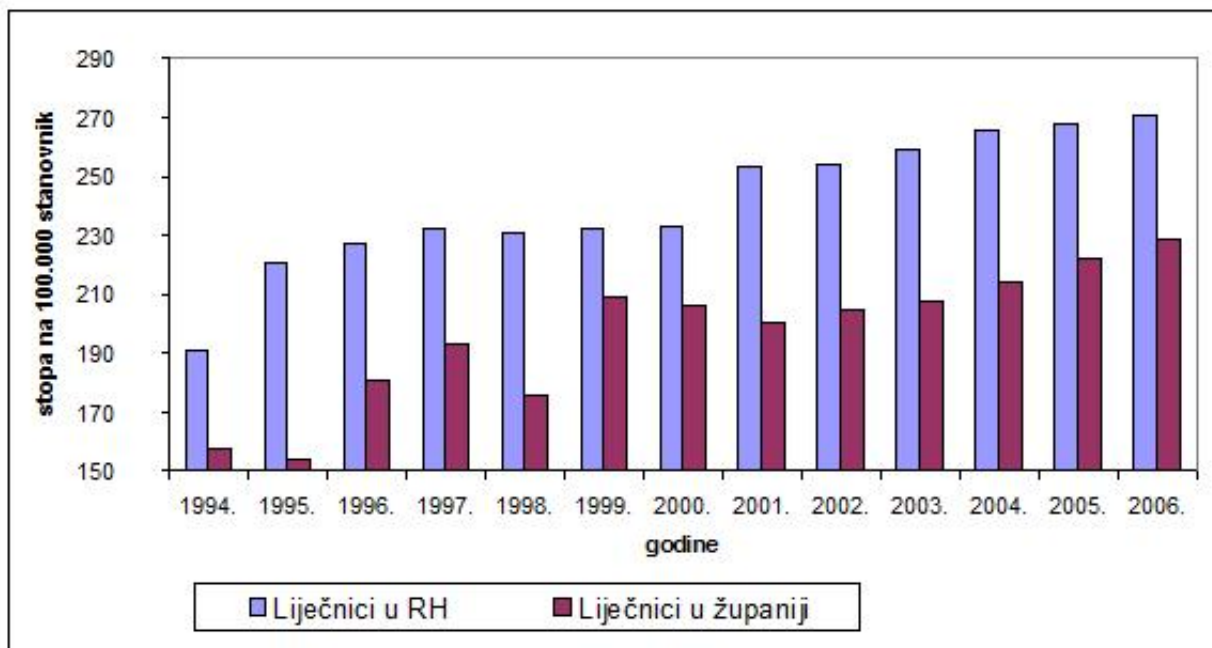
Tablica 3. Indeks povećanja liječnika u primarnoj zdravstvenoj zaštiti u izabranim zemljama EU i Hrvatske.

Godine	Stope liječnika opće prakse na 100.000 stanovnika				Indeks 2005/1994
	1994.	1998.	2003.	2005.	
Austrija	121	133	142	147	121
Hrvatska	76	68	68	67	88
Češka	69	68	72	71	103
Njemačka	121	108	104	97	80
Mađarska	63	66	66	65	104
Italija	81	96	95	93	115
Slovenija	37	47	46	49	132
Švicarska	60	62	51	53	88
EU	96	98	99	97	101
EU prije 2003.	103	104	104	103	100
EU poslije 2003.	63	68	68	67	106

* izvor podataka: <http://data.euro.who.int/hfadb/>

U Hrvatskoj je 1994. godine kao i 2006. godine bilo zaposleno za 40-tak liječnika na 100 tisuća stanovnika više nego u Županiji (slika 1). Najveći rast stope je u Hrvatskoj između 1994. i 1995. te između 2000. i 2001. godine. Na kraju promatranog razdoblja stopa zaposlenih liječnika povećala se za više od 1/3 u odnosu na 1994. godinu. U Županiji je tijekom 90-tih godina bilo značajnog kolebanja u stopi zaposlenih liječnika. Tek od 2001. godine stopa u Županiji prati bez promjene odnosa stopu u Hrvatskoj. Znači li to da Medicinski fakultet u Osijeku nije u mogućnosti nadoknaditi negativnu razliku u stopi zaposlenih u odnosu na Hrvatsku ili je u pitanju višegodišnji manjak zanimanja za školovanje za liječnika? Sa stomatolozima je još drastičnije stanje jer je stopa stomatologa u Hrvatskoj 2006. godine više nego dvostruko veća nego u Županiji. Slično je stanje i s farmaceutima i ostalim visoko obrazovanim kadrovima u zdravstvu.

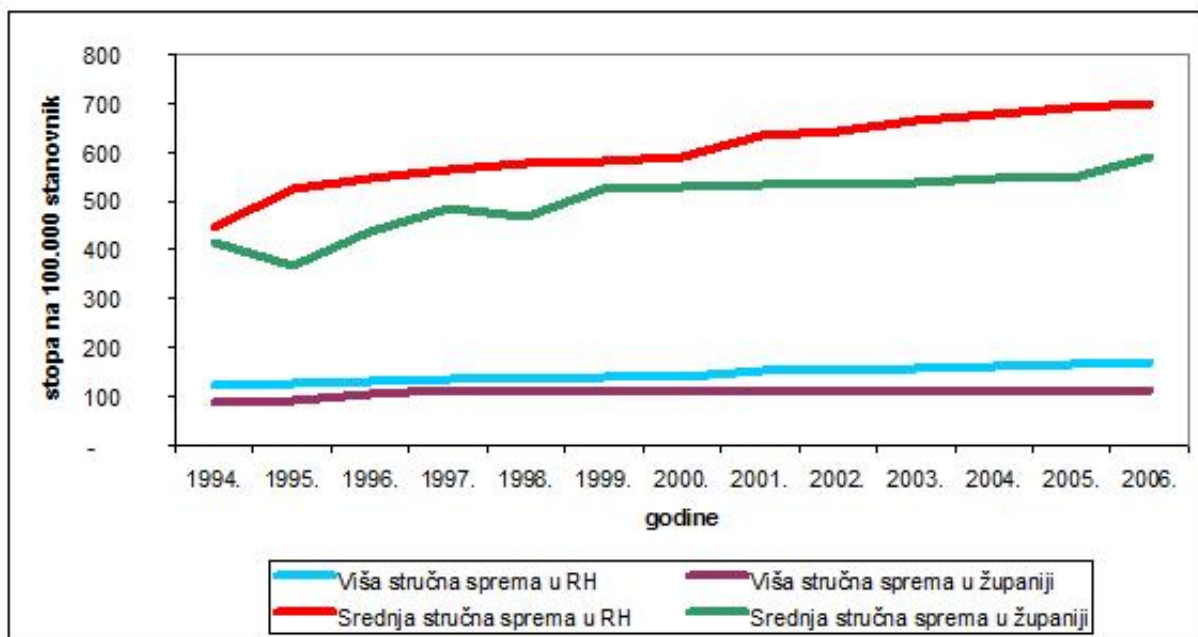
Slika 1. Godišnje stope zaposlenih liječnika u Hrvatskoj i Osječko-baranjskoj županiji od 1994. do 2006. godine.

* podaci ZZJZ Osijek

Stope zaposlenih zdravstvenih djelatnika više i srednje stručne spreme u Županiji slijede negativnu razliku u stopi zaposlenih liječnika i ostalih visoko obrazovanih zdravstvenih djelatnika u odnosu na Hrvatsku (slika 2). Unatoč postojanju Medicinske škole u Osijeku, ona kao i Medicinski fakultet u Osijeku nije u stanju proizvesti dovoljan broj srednjeg i višeg kadra.

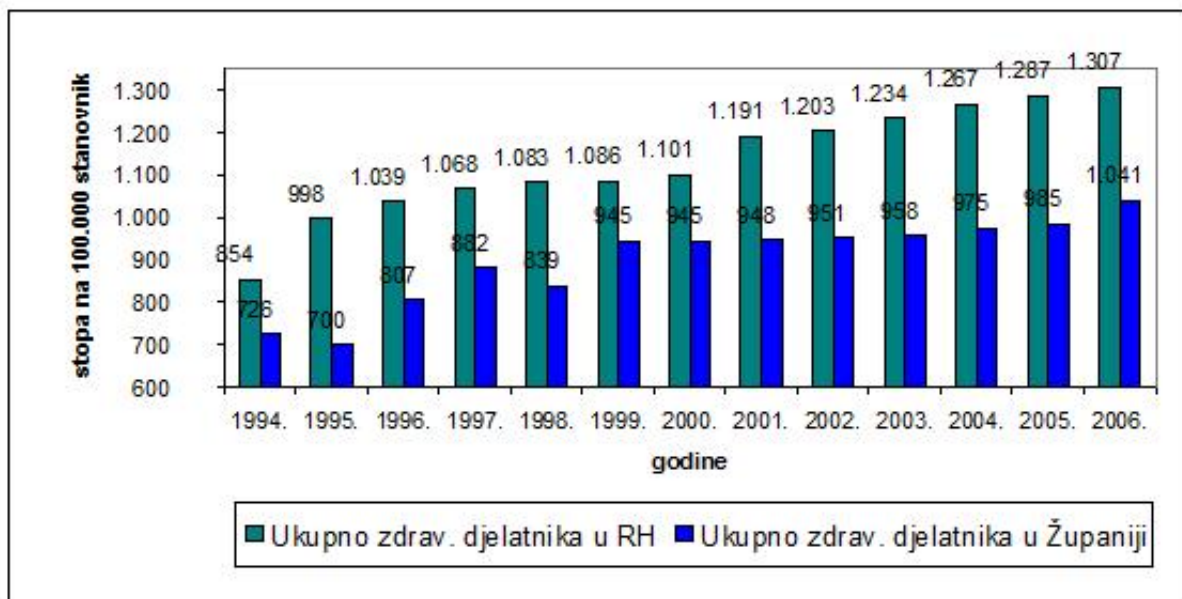
Slika 2. Godišnje stope zaposlenih zdravstvenih djelatnika više i srednje stručne spreme u Hrvatskoj i Osječko-baranjskoj županiji od 1994. do 2006. godine.

* podaci ZZJZ Osijek

Od 1999. godine stalo se povećava negativna razlika u stopi zdravstvenih djelatnika između Županije i Hrvatske tako da je 2005. godine negativna razlika iznosila gotovo 1/3 manje zaposlenih u Županiji (slika 3). U 2006. godini ostvaren je blagi oporavak.

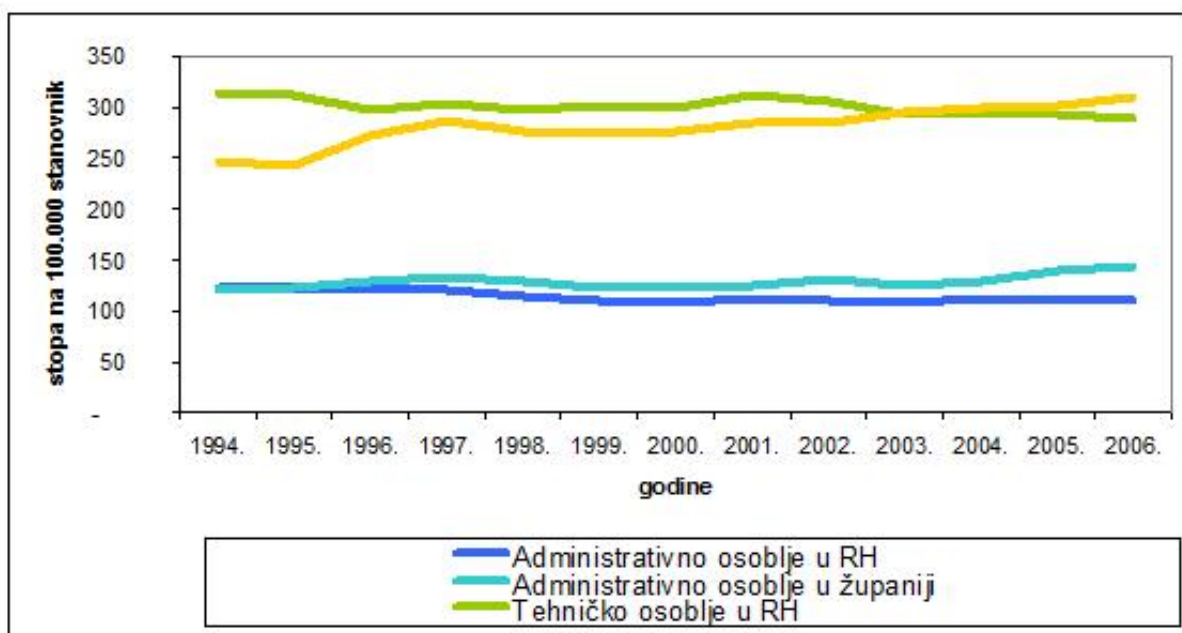
Slika 3. Godišnje stope ukupno zaposlenih zdravstvenih djelatnika u Hrvatskoj i Osječko-baranjskoj županiji od 1994. do 2006. godine.

* podaci ZZJZ Osijek

Jedina pozitivna razlika u stopi zaposlenih u Županiji u odnosu na RH postoji za administrativno osoblje u cijelom promatranom razdoblju, dok pozitivna razlika u stopi zaposlenih tehničkih suradnika u zdravstvu nastaje u zadnjih nekoliko godina (slika 4).

Slika 4. Godišnje stope administrativnih i tehničkih suradnika zaposlenih u zdravstvu u Hrvatskoj i Osječko-baranjskoj županiji od 1994. do 2006. godine.

* podaci ZZJZ Osijek

Rasprava

Kako bi se dobio što kvalitetniji uvid u strukturu zaposlenih u zdravstvu Županije kao početna godina je uzeta 1994., a završna 2006. godina. Struktura zaposlenih u Županiji je uspoređivana ne samo sa strukturom zaposlenih u Hrvatskoj nego u jednom dijelu i sa strukturom zaposlenih u zdravstvu drugih država Europe. U promatranom razdoblju struktura zaposlenih u zdravstvu Županije prati strukturu zaposlenih u Hrvatskoj s negativnom razlikom u stopi. Temeljno je pitanje politike razvoja zdravstva svake države koja bi optimalna stopa zaposlenih liječnika (kao najvažnijeg čimbenika u zdravstvu) i ostalih djelatnika i suradnika u zdravstvu trebala biti po glavi stanovnika u odnosu na bruto nacionalni dohodak, odnosno na količinu financijskih sredstava koja se godišnje izdvajaju za zdravstvo ili u odnosu na postavljene ciljeve u zdravstvu? Hrvatska u promatranom razdoblju slijedi EU u povećanom indeksu novozaposlenih liječnika. U EU indeks novozaposlenih liječnika nešto polaganije raste u odnosu na Hrvatsku što govori da naša zemlja pokušava u što kraćem vremenu dosegnuti broj liječnika po glavi stanovnika kakav je u Europi. Za sada je razlika značajna jer nedostaje 50 – 80 liječnika na 100 tisuća stanovnika ovisno s kojom se državom uspoređujemo. U

promatranom se razdoblju novozaposleni liječnici najvećim dijelom zapošljavaju u bolnicama, dok PZZ kronično trpi od manjka svih vrsta zdravstvenih djelatnika što iz godine u godinu biva sve lošije (tablica 2 i 3). Ovakav je razvoj događaja vjerojatno posljedica lošeg stava u politici, struci i općenito prema PZZ kao dijelu zdravstva u kojemu pada kvaliteta rada i količina novca koja se preusmjerava u polikliničko-konzilijarnu zdravstvenu zaštitu bez obzira što mnogi danas riječima snažno podupiru razvoj PZZ.

U Županiji je stalno prisutan manjak svih vrsta zdravstvenog osoblja. Činjenica je da je ovo područje bilo obuhvaćeno ratnim zbivanjima koja su za posljedicu imalo iseljavanje ne samo stanovnika nego i zdravstvenih djelatnika (najprije kao privremeno rješenje), a kasnije (nakon više godina) je bilo teško motivirati ljude na povratak. Postojanu negativnu razliku u stopi Županije i Hrvatske ne može više godina nakon rata nadoknaditi niti fakultet niti druga škola zdravstvenog usmjerenja na ovome području. Jedino administrativnog i tehničkog osoblja u zdravstvu Županije ima više od prosjeka u Hrvatskoj.

Nedvojbeno je da zdravstveni sustav i njegova kvaliteta ne ovise samo o zdravstvenim djelatnicima nego i o organizaciji zdravstvenog sustava koja i kratkoročno i dugoročno ovisi o političkim odlukama i spremnosti da se brzo reagira na loše pokazatelje. Dugi niz godina postoje pokazatelji koji upućuju da se u Hrvatskoj, a tako i u Županiji PZZ sve više urušava, a ona bi trebala biti temelj svakoga modernog zdravstva.

Literatura

1. Statistički ljetopis 2007; http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/ljetopis/2007/05-bind.pdf.
2. Hrvatski zavod za javno zdravstvo. Hrvatski zdravstveno-statistički ljetopis za 2006. godinu. Zagreb, 2007.
3. Zavod za javno zdravstvo Osječko-baranjske županije. Podaci o zdravstvenom stanju stanovništva i radu zdravstvene djelatnosti u Osječko-baranjskoj županiji. Osijek, 2004.
4. European health for all database (HFA-DB), World Health Organization Regional Office for Europe, Updated: November 2007; <http://data.euro.who.int/hfad/>.
5. Minigo H. Nestašica liječnika. Liječničke novine 2008;67:5.

Kontakt

Doc. dr. sc. Josip Milas, specijalista epidemiolog
Franje Krežme 1, 31000 Osijek
Zavod za javno zdravstvo Osječko-baranjske županije, Služba za epidemiologiju
Telefon: 00385 31 225711
Telefaks: 00385 31 206870
e-mail: josip.milas@os.htnet.hr

Članak poslan na recenziju: 17.03.2008.

Recenzija završena: 17.06.2008.